

"Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын бекіту туралы" Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 11 қарашадағы № 693 қаулысы

Қазақстан Республикасының Үкіметі **ҚАУЛЫ ЕТЕДІ:**
«Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы Қазақстан Республикасы Президентінің қарауына енгізілсін.

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы н ы ң
Премьер-Министрі Б. Сағынтаев

Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын бекіту туралы

Қоғам өмірінің барлық салаларында гендерлік теңдік қағидаттарын іске асыру мақсатында **Қ А У Л Ы Е Т Е М І Н :**

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасы (бұдан әрі – Тұжырымдама) бекітілсін.
2. Қазақстан Республикасының Үкіметі үш ай мерзімде Тұжырымдаманы іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын (бұдан әрі – Жоспар) әзірлесін және бекітсін.
3. Орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар мен ұйымдар Жоспарды іске асыру бойынша шаралар қабылдасын.
4. Осы Жарлықтың орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігіне жүктелсін.
5. Осы Жарлық қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы н ы ң
Президенті Н.Назарбаев

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы
П р е з и д е н т і н і ң
2 0 1 6 ж ы л ғ ы
№ Ж а р л ы ғ ы м е н
БЕКІТІЛГЕН

Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

Мазмұны

	К і р і с п е
1. Ағымдағы жағдайды талдау. Өзекті мәселелер мен негізгі жетістіктер	
1.1. Отбасылық саясат саласында. Жетістіктер мен өзекті мәселелер	
1.2. Гендерлік саясат саласында. Жетістіктер мен өзекті мәселелер	
2. Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясатты дамытудың пайымы	
2.1. Отбасылық және гендерлік саясатқа қол жеткізудің шетелдік модельдері	
2.2. Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясатты қалыптастырудың негізгі қағидаттары мен тәсілдері	
3. Тұжырымдаманың мақсаттары, міндеттері, оны іске асыру кезеңі және іске асырудан күтілетін нәтижелер	
4. Қазақстанның отбасылық және гендерлік саясатын іске асыру стратегиясы	
4.1. Отбасылық саясатты іске асыру стратегиясы	
4.2. Гендерлік саясатты іске асыру стратегиясы	
5. Тұжырымдаманы іске асыруға негіз болатын нормативтік құқықтық актілердің тізбесі	

К і р і с п е

«Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Стратегиясына (бұдан әрі – Стратегия-2050) сәйкес еліміз Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдамада көрініс тапқан жеделдетіп жаңғырту мен индустрияландыруға бағыт алды. Қазақстан бес стратегиялық бағытты іске асыру үшін 15-50 жылдық «мүмкіндіктер терезесін» пайдалануға ниетті, олар: адами капиталды дамыту, институционалдық ортаны жетілдіру, ғылымды қажет ететін экономиканы құру, заманауи инфрақұрылымдарды қалыптастыру және халықаралық интеграцияны тереңдету.

Адами капиталды әлеуметтік жаңғыртудың объективті аса маңызды жағдайларының қатарына жатқызу күн тәртібінде экономикалық, әлеуметтік және қоғамдық-саяси институттарды қайта құру қажеттігін туғызды. Осы мақсатта 2014 жылы Үкімет адами капиталдың сапасы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жағдай жасауға, сондай-ақ барлық қазақстандықтар үшін өмір сүру сапасының жоғары стандарттарына қол жеткізуіне бағытталған Қазақстан Республикасын әлеуметтік дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекітті, онда әлеуметтік-еңбек қатынастарын, денсаулық сақтау жүйесін, білім беруді және ана мен баланы,

отбасылардың осал топтарына жеке назар аудара отырып, әлеуметтік қорғауды реформалау бойынша стратегиялық міндеттер айқындалған. Қазақстанда демократиялық мемлекет ретінде қалыптасу кезеңінде әйелдер, ана мен бала мәселелері бойынша алғашқы қоғамдық мәні бар құрылымдар қалыптасты.

Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымының (бұдан әрі – БҰҰ) әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту және қорғау саласындағы негіз қалаушы құжаттарына қосылды. Сонымен қатар, Қазақстан 2015 жылғы қыркүйекте БҰҰ-ның тұрақты даму мақсаттарына (бұдан әрі – ТДМ) қосылды, ондағы 17 мақсаттың 12-сі гендерлік-сезімтал болып табылады. Бұл мақсаттар мемлекеттің барлық стратегиялық бағыттары мен міндеттері аясында ұлттық бейімдеуді және есепке алуды талап етеді.

2006 – 2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясын (бұдан әрі – Гендерлік стратегия) қабылдау және іске асыру тек әйелдердің ғана емес, сонымен қатар ерлердің де құқықтары мен мүмкіндіктеріне неғұрлым тең қарауға мүмкіндік б е р д і .

Әйелдерді кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенцияның ережелерін орындау барысы туралы үшінші және төртінші мерзімді баяндамалардың қорытындылары бойынша БҰҰ Комитеті әйелдер мен ерлер үшін құқықтар мен мүмкіндіктер теңдігі мәселелері бойынша заңнамалық базаның құрылуына оң баға б е р д і .

Гендерлік стратегияны іске асырудың аяқталуына байланысты мемлекеттік гендерлік саясаттың жаңа кезеңін орнықты дамудың халықаралық трендтерімен, ұлттық стратегиялық басымдықтармен және әлеуметтік саясаттың жаңа қағидаттарымен байланыстырудың қолайлы мүмкіндіктері туып отыр.

Сонымен бірге, мемлекеттік жоспарлау жүйесінің қолданыстағы құжаттарында отбасы институты әлеуметтік қорғаудың айрықша объектісі ретінде қаралады.

Дамудың жаңа кезеңінде адами капиталдың сапасына әсер ететін барлық әлеуметтік институттардың арасында отбасының рөлі маңызды болғандықтан, Қазақстанға отбасы саясатын қалыптастыруда өзінің тәсілдерін жасаған маңызды.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, отбасының функционалдық беріктігі деңгейіне гендерлік қатынастар моделі елеулі әсер етеді. Гендерлік теңдік деңгейі жоғары болған сайын, отбасы мүшелерінің өздерінің тұрмыстық, экономикалық, адамгершілік-тәрбиелік, қорғаушылық және басқа да маңызды функцияларын орындауда жауапкершілігі, тепе-теңдігі мен нәтижелігі жоғары болады.

Осылайша, заманауи берік отбасының қалыптасуына жағдай жасау және гендерлік теңдікке қол жеткізу қоғамды әлеуметтік жаңғыртудың ажырамас процесі болып т а б ы л а т ы н ы а й қ ы н .

Бәсекеге қабілеттілік пен әлеуметтік даму саласының қолданыстағы тұжырымдамалары арасындағы байланыстырушы ретінде Қазақстан Республикасындағы отбасылық және гендерлік саясаттың кешенді тұжырымдамасын (

бұдан әрі – Тұжырымдама) әзірлеу айқын және негізделген қажеттілік болып табылады және Қазақстан Республикасының әлемдік қоғамдастыққа табысты интеграциялануының қағидатты шарттарының бірі болып отыр.

Тұжырымдама Қазақстан Республикасының Конституциясы, «Қазақстан 2050» Стратегиясы, «100 нақты қадам» Ұлт жоспары, Қазақстанның әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдамасы, Біріккен Ұлттар Ұйымының Әйелдерді кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенциясы, ТДМ және басқа да ратификацияланған халықаралық шарттар мен келісімдер негізінде әзірленді.

1. Ағымдағы жағдайды талдау. Өзекті мәселелер мен негізгі жетістіктер

1.1. Отбасылық саясат саласында. Жетістіктер мен өзекті мәселелер

Мемлекеттік отбасылық саясат Қазақстанның әлеуметтік саясатының құрамдас бөлігі болып табылады және отбасылардың өмір сүру жағдайы мен сапасын жақсартуға бағытталған ұйымдастырушылық, экономикалық, құқықтық, ғылыми, ақпараттық және кадрлық қамтамасыз ету қағидаттары, бағалаулары және шаралары жүйесін білдіреді.

Гендерлік стратегияны іске асыру жылдары отбасылық-неке қатынастарында тұрған ерлер мен әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің кеңеюінде оң динамикаға қол жеткізілді.

Отбасы міндеттерін еңбек қызметімен ұштастыру мүмкіндіктерін жасау мақсатында еңбек заңнамасында ата-аналардың икемді жұмыс түрлері мен бала күтімі бойынша демалыс алуға құқықтары туралы нормалар бекітілген. Сонымен қатар, әйелдердің, жүкті әйелдердің және баласы (балалары) бар әйелдердің еңбегін реттеу ерекшеліктерін бекітетін нормалар да бар.

Осыған орай, балалы отбасыларды қолдау бойынша шаралар кешенінде мемлекет әлеуметтік жәрдемақылар мен көрсетілетін қызметтер арқылы қолдау көрсетеді. Әлеуметтік төлемдер ұсыну жүйесінде бала тууына және бір жасқа толғанға дейін бала күтіміне, мүгедек баланы тәрбиелеушілерге жәрдемақылар, 18 жасқа дейінгі балаларға арналған мемлекеттік жәрдемақы, көпбалалы аналар мен отбасылар үшін арнаулы мемлекеттік жәрдемақы қамтылған.

2008 жылы жүктілігіне және босануына, жаңа туған баланы асырап алуына байланысты табысынан айырылған жағдайға, сондай-ақ бала 1 жасқа толғанға дейін оның күтімі бойынша міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесінен әлеуметтік төлемдер төлеу енгізілген.

2014 жылдан бастап жұмыс істейтін әйелдердің зейнетақы жинақтарының барабар мөлшерін қамтамасыз ету мақсатында бала күтімі жөніндегі әлеуметтік төлемдерді алушыларға міндетті зейнетақы жарналарын субсидиялау көзделген.

Балалардың отбасында тәрбиеленуіне жәрдем көрсету, бала асырап алушылар мен тәрбиелеушілерді материалдық ынталандыру мақсатында жетім балаларды асырап алушы азаматтарға біржолғы төлемдер, жетім баланы немесе ата-анасының қамқорлығынсыз қалған баланы асырау үшін қорғаншыларға немесе қамқоршыларға

арналған жәрдемақы, патронаттық тәрбиелеушілерге төлемдер беріледі.

Мемлекет қабылдап жатқан ана мен баланы қолдау шараларының тиімділігін оң статистика растайды. Мәселен, 2010 жылмен салыстырғанда бала туу 8,8 %-ға өсті, егер 2010 жылы 366,2 мың бала туса, 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 398,6 мың бала туған.

2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстан халқының саны 17,670 млн. адамды құрады, оның ішінде әйелдер – 9,128 млн. (52 %), ерлер – 8,542 млн. (48%). Халық санының өсімі 2015 жылы 266,4 мың адамды құрады, өсу қарқыны жылына – шамамен 1,5 %.

Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2011 – 2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы іске асырылған жылдары репродуктивтік денсаулық жағдайын жақсарту айтарлықтай алға ілгеріледі.

Қазақстан БҰҰ-ның мыңжылдықтың даму мақсаттарына мерзімінен бұрын қол жеткізді: елде аналардың өлім-жітім көрсеткіші 3,7 есеге (100 000 тірі туғандарға шаққанда 2006 жылы 45,6 болса, ал 2015 жылы 12,3 болды), балалар өлім-жітімі – 1,5 есеге (1000 туғандарға шаққанда 2006 жылы 13,9 болса, ал 2015 жылы 9,4 болды) азайды. Тегін медициналық қызметтің кепілдік берілген көлемінің тізбесіне сүт безінің қатерлі ісігін ерте анықтау скринингі қызметі қосылды.

2009 жылы қабылданған «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы өмірлік қиын жағдайларға ұшыраған адамдар мен отбасыларға көрсетілетін қызметтер спектрін айтарлықтай кеңейтті.

Тегін медициналық-әлеуметтік, құқықтық және әлеуметтік-психологиялық қызметтер мүгедектері бар отбасы мүшелеріне, әлеуметтік мәні бар ауруға ұшырағандарға, бас бостандығын айыру орындарынан босап шыққан адамдарға, зорлық-зомбылық құрбандарына, жалғызбасты қарт адамдарға көрсетіледі.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасында белгілі бір прогреске қол жеткізілді. «Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы» 2009 жылғы 4 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Заңы 2010 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілді.

Елде әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау жөніндегі арнайы бөлімшелер құрылды (247 аудандық ішкі істер бөлімінің ішінен 133-де әйелдер мен балалар істері жөніндегі инспектор лауазымы штатқа енгізілді). Үйдегі зорлық-зомбылық құрбандары пайдаланған қорғау ұйғарымдарының саны жылдан жылға өсуде.

Қазақстанның барлық өңірінде зорлық-зомбылық құрбандарына тегін медициналық-әлеуметтік, әлеуметтік-құқықтық, әлеуметтік-психологиялық қызметтер, сондай-ақ уақытша баспана беру қызметтері көрсетілетін 28 дағдарыс орталығы жұмыс істеуде (17-сінде баспаналар бар), ал 2006 жылы 10 өңірде ғана 24 орталық жұмыс істеген болатын. Жыл сайын барлық өңірде «Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылыққа қарсы 16 күн» атты ақпараттық-сауаттандыру акциясы жүргізіледі.

Отбасыларды қолдаудың ресурсты орталықтарының қызметі ұйымдастырылды. Формальды білім беру жүйесінде оқушыларды адамгершілік және патриоттық сезімге тәрбиелеуге қатысатын әкелердің қоғамдық бірлестіктері дами бастады.

Отбасы күні белгіленіп, жыл сайын «Мерейлі отбасы» ұлттық сайысы өткізіледі, Отбасылық қарым-қатынастарды, моральдық-этикалық және рухани-адамгершілік құндылықтарды нығайту жөніндегі 2015 – 2020 жылдарға арналған жалпыұлттық жоспар бекітілді, ол отбасылық құндылықтарды нығайту, саламатты өмір салтын қалыптастыру, Жалпыға бірдей еңбек қоғамын құру сияқты үш бағыт бойынша іске асырылады, балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз етуге бағытталған Бала құқықтары жөніндегі уәкіл институты құрылды.

Ө з е к т і м ә с е л е л е р

Мемлекеттің отбасын кешенді қолдау бойынша шаралар қабылдауына қарамастан, шұғыл шешім қабылдауды талап ететін мынадай үрдістер орын алуда.

Ажырасу және некесіз бала туу үрдісінің өскені байқалады. Шамамен әрбір үшінші неке ажырасуда. Кәмелеттік жасқа толмаған балалары бар ерлі-зайыптылардың ажырасу үлесі көбейді. 2011 жылы 160,5 мың некенің 44,9 мыңы ажырасса (28 %), 2015 жылы 148,7 мың некенің 53,3 мыңы ажырасқан (35 %).

Толық емес отбасылар саны артуда. 2009 жылы 1999 жылмен салыстырғанда толық емес отбасылар үлесі 6,8 %-ға артқан. Олардың ішінде 400 мыңнан астам әйел 700 мыңнан астам баланы, ал 60 мыңнан астам ер адам 300 мыңнан астам баланы тәрбиелеп отыр (15,1 % бала анасымен ғана, 6,4 % бала әкесімен ғана тұрып жатыр). Демек әрбір 5-ші бала толық емес отбасында өмір сүруде.

Гендерлік шарттармен ер адамдарға берілген еркіндік әкелердің бала тәрбиесіне аз қатысуына және баланы асырауға алимент төлеудегі проблемаға әкеп соқтырады. 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 279 мың іс қарауда болса, оның ішінде әйелдерден алынатын алимент үлесі 0,8 % құрайды.

Мульти-индикаторлық кластерлік зерттеу (бұдан әрі – МИКЗ) нәтижелері бойынша 2015 жылы Қазақстан Республикасында 5 жасқа дейінгі балалардың 6,6 %-ы ғана өзінің ерте білім алу процесінде әкелері тарапынан көмек алады, ал аналар тарапынан осындай қолдауды балалардың 50,7 %-ы алады.

Баланы жалғыз өзі тәрбиелеп отырған ерлердің осы уақытқа дейін осындай жағдайға тап болған әйелдер иеленетін құқықтары жоқ. Әйелдер мен ерлердің тең мүмкіндіктерін қамтамасыз ету процесінде ерлер мен әйелдердің әлеуметтік рөлдеріне қатысты қоғамдағы қатып қалған стереотиптердің болуы әсер етеді.

«Азаматтық» және кейбір этникалық топтар өкілдері арасында туысқандық некелер белгілі бір деңгейде орын алуда. Ерлер мен әйелдердің азаматтық хал жағдайы актілері органдарында тіркелмей діни мекемелер арқылы неке қию жағдайлары жиіледі. Бұл ретте, отбасының қолайсыз құндылықтары, оның ішінде әйелдің отбасындағы рөлі, оның әлеуметтік белсенділігі мен жұмысбастылығы дәріптелуде. Кейіннен осындай

отбасыларда ажырасуға әкеп соқтыратын жанжалдар болып жатады.

Қыз алып қашу және қыздарды күштеп тұрмысқа беру оқиғалары орын алуда, бұл өз кезегінде, ұлттық салт-дәстүрді қайта жаңғырту емес құқықтық зайырлы мемлекетте қылымыс болып табылады.

Профилактикалық шаралар жеткілікті жетілмеген, осыған орай отбасымен жұмыстар, негізінен, өмірлік қиын жағдайға тап болу фактісі орын алғаннан кейін жүргізіледі. Бұл ретте, көмек алу үшін түрлі инстанцияларға жүгіну қажет, әлеуметтік көмекті түрлі ведомстволар ұсынады, олар әдетте, отбасы мүшесіне оны отбасынан алшақтату арқылы көрсетіледі. Бұл отбасылық байланысты жоғалтуға, отбасы мүшесін әлеуметтендіру деңгейін төмендетуге әкеп соқтырады, ал көрсетілген көмек отбасын сақтауға және нығайтуға бағытталған болуға тиіс.

Ерлер мен әйелдердің репродуктивті денсаулығы мәселесі өзекті күйінде қалып отыр. Некеге тұрғандардың 16 %-ға жуығы ұрпақ сүйе алмайды, бұған ерлер де, әйелдер де тең жауапты. Ерлердің өз денсаулығына немқұрайлы қарауы, зиянды әдеттерге үйір болуы, өндірісте тәуекелшіл мінез-құлыққа бейімдігі экономикалық белсенді жаста созылмалы ауруларға шалдығуға және өлімге әкеледі. Бұдан басқа, Қазақстан әйелдер популяциясында обырдың таралуы бойынша бірінші орын алады.

2016 жылдың басында әйелдердің күтілетін өмір сүру ұзақтығының көрсеткіші 76,9 жасты, ерлердің өмір сүру ұзақтығы 67,5 жасты құрады. Гендерлік алшақтық 9,4 жылға тең.

Қаламаған жүктілікті үзу жағдайлары өсіп келеді. Қазақстанда әрбір бесінші жүктілік абортпен аяқталады. МИКЗ-ға сәйкес әйелдерді контрацепциямен қамту 50 % шегінде. Бұл ретте, заманауи контрацепция әдістеріне қанағаттандырылмаған қажеттілік көрсеткіші 9,8 %-ды құрайды.

Ерте жастан некеге тұру, кәмелеттік жасқа толмағандардың жүкті болуы, ерте жастан аборт жасату проблемалары орын алуда, бұл, әсіресе, ауылдық жерлерде кеңінен таралып отыр. Қазақстанда екі миллионнан астам 18 жасқа дейінгі жасөспірім қыздар мен жас қыздар тұрады, бұл республикадағы барлық әйел тұрғындардың бесінші бөлігі. Соңғы бес жылда жасөспірімдер жүктілігі бойынша 33 051 жағдай тіркелген, оның ішінде 15 – 18 жас аралығындағы қыздар арасында 9 906 аборт жасалған. 15 – 18 жасқа дейінгі қыздар арасындағы аборт саны жоғары болып қалып отыр және 18 жасқа дейінгі жасөспірімдер мен қыздардың жалпы санының 0,1 %-ын құрайды немесе жылына шамамен 2 мың аборт жасалады.

Қоғамда отбасылардағы зорлық-зомбылық және қатыгездік жағдайлары жиілеп кетті. Орта есеппен алғанда әрбір үшінші әйел өз өмірінде ұрып-соғуға, сексуалдық мәжбүрлеуге немесе қатыгез қатынастардың өзге де түрлеріне ұшырап жатады.

2015 жылы Ішкі істер министрлігі жүйесіндегі әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау бөлімшелеріне 40 мыңнан астам әйел көмекке жүгінген, олардың 3,5 мыңнан астамы заң және психологиялық көмек алу үшін дағдарыс орталықтарына жіберілді.

Қазақстанда жыл сайын отбасында құқық бұзушылықтар жасағаны үшін 35 мыңнан астам адам әкімшілік жауапкершілікке тартылады, 8 мың адамға қатысты әкімшілік қамауға алу түрінде жазалау шарасы қолданылған.

2 жастан бастап 14 жасқа дейінгі әрбір екінші бала отбасында жазалаудың қатаң нысанын бастан кешеді. Оқушылардың үштен екі бөлігі оқушылар мен ұстаздар тарапынан зорлық-зомбылық көрген немесе куәгер болған.

Күш көрсету проблемасы едәуір өзекті күйінде қалып отыр. Жалпы, елімізде балалардың 1 %-ы күш көрсетудің қатаң түрін бастан кешкен. Бірлі жарым оқиға емес, ондап саналатын кішкентай қыздарды зорлау фактілері ерекше алаңдатып отыр.

2011 жылы Білім және ғылым министрлігі балаларға көрсетілген зорлық-зомбылық фактілері бойынша жүргізген зерттеу нәтижесі балалардың 67 %-ы (үш баланың 2-уі) өз отбасыларында өздерін қауіпсіз сезінбейтінін көрсетті.

Кейбір мектептер мен отбасыларда (өгей әкесімен/өгей шешесімен тұратын балалар) одан да қатаң зорлық-зомбылыққа немесе қорлыққа ұшырайтынына қорыққаннан балалар зорлық-зомбылық проблемалары туралы айтпауды әдетке айналдырған.

«Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасының Кодексінде баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төнгендігі туралы белгілі болған мемлекеттік органдар мен ұйымдардың лауазымды адамдарының және өзге де азаматтардың оның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауы үшін шара қолдану міндеті көзделгеніне қарамастан, зорлық-зомбылық фактілері туралы хабардар ету тетіктері жеткілікті түрде дамымаған.

1.2. Гендерлік саясат саласында. Жетістіктер және өзекті мәселелер

Әлемдік тәжірибе көптеген елдерде гендерлік мәселелер мемлекеттік саясаттың басым бағыты болып табылатындығын көрсетіп отыр. Халықаралық қоғамдастық гендерлік теңдік саласындағы рейтингтерді үнемі қадағалап отырады. Анағұрлым беделділерінің бірі Дүниежүзілік экономикалық форумның (бұдан әрі – ДЭФ) гендерлік алшақтық индексі болып табылады. ДЭФ-тің осы индексіне сәйкес Қазақстан 2015 жылдың қорытындысы бойынша 145 мемлекеттің арасында 47-орынға ие болды.

1995 жылы Пекин декларациясына қосылған сәттен бастап мемлекет мақсатты түрде гендерлік саясатты қалыптастыруға бағыт алды. 1998 жылғы желтоқсанда Мемлекет басшысының Жарлығымен Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссия құрылды.

2006 жылға дейінгі Гендерлік саясат тұжырымдамасы, Қазақстан Республикасында 2006 – 2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясы қабылданып, іске асырылды, олар гендерлік теңдік мүддесінде ұлттық заңнаманы құру және жетілдіру бойынша одан әрі қадамдар жасауға мүмкіндік берді.

2009 жылы қабылданған «Ерлер мен әйелдердің тең құқықтарының және тең мүмкіндіктерінің мемлекеттік кепілдіктері туралы» Қазақстан Республикасының Заңы Гендерлік саясат саласындағы негізгі заңнамалық акт болып табылады.

Гендерлік саясатты іске асыру шеңберінде мынадай шаралар қабылданды:

Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының деректері бойынша сайланбалы билік органдарында әйелдердің саны ұлғайды. Мәселен, Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісінде Гендерлік стратегияны іске асырудың алғашқы жылында (2006 ж.) әйелдердің үлесі 10,4 % құраса, ағымдағы жылы (2016 ж.) ол 27,1 %-ға дейін ұлғайды.

Барлық деңгейдегі жергілікті өкілді органдардағы әйелдер өкілдері 2016 жылы сайланған депутаттардың жалпы санынан 22,2 %-ға жетті, ал 2006 жылы ол 16,7 %-бен шектелген еді.

Әйел депутаттар үлесі 30 %-дық шекке жеткен өңірлер саны көбеюде. Олардың қатарына Қостанай (31,6 %), Павлодар (29,6 %), Солтүстік Қазақстан (28,1 %), Батыс Қазақстан (26 %), Шығыс Қазақстан (25,9 %), Ақмола облыстары (25,7 %) кіреді. 2006 жылы мұндай көрсеткіштер тек Қостанай облысында ғана тіркелген болатын.

Барлық әкімшілік мемлекеттік қызметшілер арасында әйелдердің саны 55,2 % (2015 жылы – 59,2 %) құрады. Швецияда бұл көрсеткіш – 71,8 %, Францияда – 62,3 %, Аустралияда – 57,5 %, Жапонияда – 41,9 %, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (бұдан әрі – ЭЫДҰ) бойынша орта есеппен – 57,4 % құрайды.

Бүгінде үкіметтік емес ұйымдардың еліміздің қоғамдық-саяси өміріндегі рөлі зор. Тұтас алғанда соңғы 5 жыл ішінде гендерлік саясат саласында республика бойынша 500-ден астам әлеуметтік жоба іске асырылды.

Қазақстанның еңбек нарығы әйелдердің жұмыспен қамтылуының жоғары деңгейімен, білікті қызметкерлердің болуымен және жұмыссыздықтың төмен деңгейімен сипатталады. Егер 2006 жылы әйелдер жұмыссыздығының деңгейі 9,2 % болса, 2015 жылы 5,7 % құрады, жалдамалы жұмыскерлердің жалпы санының 50,3 %-ын әйелдер құрайды.

Ерлерге қарағанда әйелдер жалақысының арақатынасы 2006 жылы 62 %-дан 2015 жылы 66 %-ға дейін артты. Салыстыру үшін Канадада 2015 жылы әйелдердің жалақысы ерлердің жалақысына арақатынасы 81,4 %, Чехияда – 83,5 %, ал Норвегияда – 93 % құрайды¹. Қазақстанда мұндай арақатынас ерлердің көп жағдайда жалақысы республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары болып табылатын өнеркәсіп (мұнай газ, тау кен өндірісі, өңдеу), көлік және құрылыс салаларында жұмыс істеуімен түсіндіріледі. Мұндай салаларда ауыр және зиянды факторлардың болуына байланысты әйел еңбегін пайдалануға көп жағдайда тыйым салынады.

¹<http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=36499>

Әйелдердің экономикалық мүмкіндіктері кеңеюде. Әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі ұлттық комиссия (бұдан әрі – Әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссия) және уәкілетті мемлекеттік органдар бірлесіп

республикада әйелдер кәсіпкерлігінің динамикалық секторын қалыптастырды.

Әйелдердің белсенді рөлі, бірінші кезекте, шағын және орта бизнес (бұдан әрі – ШОБ) секторында байқалады. Гендерлік стратегияны іске асырғанға дейін бизнестегі әйелдер үлесі 38 % құраса, қазіргі күнге бұл 50 %-ды құрап отыр. Статистикалық деректерге сәйкес елдің қолданыстағы ШОБ субъектілерінің 44,2 %-ын әйелдер басқарады (Ұлыбританияда мұндай көрсеткіш – 20 %, Канадада – 15,5 %, Оңтүстік Кореяда – 35,9 %). Олар Қазақстандағы ШОБ секторындағы барлық жұмыс орындарының 31 %-ын қамтамасыз етіп отыр.

Әйелдер кәсіпкерлігі көтерме және бөлшек сауда саласын қамтуда, олардың үлесі осындай кәсіпорындардың жалпы санының 60,5 % құрайды, 61,1 % – жылжымайтын мүлікте және 21,1 % ауыл шаруашылығында операцияларды ұсынады.

Бүгінгі күні әйелдер бизнесін дамыту «Жұмыспен қамту 2020 жол картасы», «Бизнестің жол картасы – 2020» сияқты мемлекеттік бағдарламалар, сондай-ақ халықаралық қаржы институттары және «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қорының әртүрлі бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады.

2015 жылы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Еуропалық қайта құру және даму банкі (бұдан әрі – ЕҚДБ) арасында «Бизнестегі әйелдер» бағдарламасын іске асыру үшін келісімге қол қойылды. Бағдарлама қаржыландырудың қолжетімділігі, сондай-ақ ноу-хауға қол жеткізу тұрғысынан әйелдер кәсіпкерлігін дамытуға және бәсекелестікті арттыруға бағытталған. Бағдарламаның жалпы құны 49,2 млн. АҚШ доллары, оның 41 млн. әйелдер басқаратын кәсіпорындарды қайта кредиттеу мақсатында екінші деңгейдегі банктерге кредит желісі түрінде ЕҚДБ бөледі.

Қабылданған шаралар «Жұмыс істейтін әйелдер. Олардың ерлермен салыстырғандағы үлесі» ДЭФ бәсекеге қабілеттілік жаһандық индексінің көрсеткіші (2015 ж.) бойынша Қазақстанның 26 орынға ие болуына септігін тигізді.

Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы заңнамасы ерлер мен әйелдер үшін сапалы білім алуда тең қолжетімділік пен мүмкіндіктерді көздейді. ДЭФ бағалауы бойынша Қазақстандағы білім беру саласындағы гендерлік алшақтық деңгейі ең төмен болады.

Гендерлік теңдік техникалық және кәсіптік білім алуда, сондай-ақ мемлекеттік білім беру тапсырысына сәйкес конкурстық негізде жоғары оқу орнына түскен кезде сақталады.

Қазіргі таңда 38 жоғары оқу орнында (бұдан әрі – ЖОО) «Білім беру», «Гуманитарлық ғылымдар», «Әлеуметтік ғылымдар, бизнес және экономика» салаларында гендерлік теңдік мәселелері қаралатын 60 элективтік курс әзірленіп, енгізілді.

Мемлекеттік білім беру гранттары бойынша жоғары оқу орындарында 128,5 мың адам білім алуда, олардың 60 %-ы қыздар (Аустралияда – 58,7 %, Бельгияда – 60,7 %,

Финляндияда – 59,5 %, Жапонияда – 45,4 %, Түркияда – 50 %²); Қазақстан Республикасы Президентінің «Болашақ» стипендиясы шеңберінде шетелдерде 1894 стипендиат білім алууда, олардың 49,5 %-ы әйелдер.

— — — — —
²2014 жылғы жағдай бойынша бакалавриат және балама бағдарлама бойынша <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=36499>

Әйелдер кәсіби тұрғыда спортпен шұғылдану үшін көбірек мүмкіндіктер алып, Қазақстанға Бразилияда өткен жазғы Олимпиада ойындарында олимпиадалық наградалардың 47 %-ын алып берді. Ұлттық спорт түрлері бойынша ұлттық құрама құрамында 40 әйел бар, олардың үшеуі әлем чемпионаттарының жүлдегерлері мен жеңімпаздары болды, мүгедектер спорты түрлері бойынша құрамада 145 әйел бар, олардың екеуі әлемдік біріншіліктердің жүлдегерлері атанды.

«Қазақстан Республикасының бітімгершілік қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы шеңберінде Қазақстанның бітімгершілік бригадасында 107 әйел әскери қызметін өткеруде. Қазіргі таңда қазақстандық әскер қатарындағы әскери қызметші әйелдердің үлесі 13,2 % құрайды, оның ішінде офицерлік құрамдағы үлесі – 5,6 %, 14 әйел – полковник әскери шеніне, 4 әйел жоғары дәрежедегі басқарушылық лауазымдарға ие. Салыстыру үшін, Канада армиясындағы әйелдердің үлесі 12 % құрайды.

Ө з е к т і м ә с е л е л е р

Қол жеткізілген жетістіктермен қатар жоғары гендерлік алшақтық пен теңсіздік жағдайлары тіркелген өзекті мәселелер де сақталуда. Мәселен, ДЭФ бағалауы бойынша Қазақстанның саяси мүмкіндіктері мен әлеуметтік-экономикалық қатысуын кеңейту салаларындағы көрсеткіштерінің гендерлік алшақтық деңгейі орташа. Ұзақ мерзімді перспективада олар ұлттық адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігіне әсер етуі мүмкін.

Шешім қабылдаудың барлық деңгейлерінде әйелдердің үлесі төмен.

Бүгінгі таңда 411 саяси мемлекеттік қызметшінің 40 ғана немесе 9,7 %-ы әйел (2005 жылы – 11 %). ЭЫДҰ елдерінде 2015 жылы әйелдердің орта есеппен 29,3 %-ы министрлер лауазымдарын иеленді.

Жергілікті (аумақтық) атқарушы органдардағы басшы лауазымдарында әйелдер үлесінде үлкен өзгерістер байқалмайды.

Сонымен қатар, Қазақстанда корпоративтік сектордың басшылық позицияларында әйелдердің үлесі жеткіліксіз екені байқалады. Дүниежүзілік банк деректері бойынша ірі корпорацияларда әйелдер жоғары басшы орындарының 9,8 %-ын ғана иеленеді. Әлемдік ірі компанияларда жұмыскерлердің жалпы санының шамамен 41 %-ын әйелдер құрайды, бірақ тек 19 %-ы ғана жоғары басшы лауазымдарына және 12%-ы басқармадағы лауазымдарды атқарады³.

3 "Гендерлік саясатқа шолу" ЭЫДҰ алдын ала шолу (2016 жылғы тамыз)

Салалық гендерлік сегрегацияда мүлдем дерлік өзгерістер болған жоқ. Әйелдер, бұрынғыдай, денсаулық сақтау, білім беру және әлеуметтік қызмет көрсету саласындағы жалдамалы қызметкерлердің 70 %-дан астамын құраса, ал қаржылық және мемлекеттік секторда әйелдер жартысынан сәл ғана көбін құрайды. Әдеттегідей, аталған секторлардың құрылыс, мұнай-газ секторы, өндіріс, көлік және т.б. сияқты «ерлер салаларына» қарағанда табысы азырақ.

Жұмыс істейтін әйелдердің орташа жалақы мөлшерінің жыл сайын көбеюіне қарамастан (соңғы 5 жылда – 37 %-ға), ерлер мен әйелдер жалақысының арасындағы алшақтық 33 % деңгейінде қалуда.

Инновациялық, инфрақұрылымдық және жоғары технологиялық жобалар мен бағдарламаларға әйел еңбегін тарту деңгейі өте төмен. «Нұрлы жол» мемлекеттік инфрақұрылымдық бағдарламасын іске асыру шеңберінде қазіргі уақытта 18 мың жұмыс орнының 1 998 (11 %) ғана әйелдер жұмыс істейді.

Ауыр және қауіпті еңбек жағдайларында әйелдердің жұмыс істеуіне шектеудің болуы әйелдердің жалақысы жоғары мамандықтарға қол жеткізуіне кері әсерін тигізеді. Қазақстанда әйелдер еңбегін қолдануға тыйым салынатын жұмыстар тізімі ТМД елдерімен салыстырғанда ең ауқымдыларының бірі болып табылады.

Қоғамдық, мемлекеттік ресурстар мен көрсетілетін қызметтерге қол жеткізе алмайтын ауыл әйелдерінің экономикалық мүмкіндіктерін кеңейту мәселесі де өзекті болып қалуда. Ұлттық статистика деректері бойынша Қазақстандағы әрбір үшінші ауыл әйелі өзін-өзі жұмыспен қамтыған және заттай шаруашылық жүргізуден түскен табыспен күн көреді, оларға жеке тұтыну да жатады. Жеке тұтынуды да қамтитын табыстар о бастан әйелдерді экономиканың нақты секторына қайтуы үшін адами капиталға қаржы инвестициялау мүмкіндігінен айырады.

Мемлекеттік жоспарлау жүйесінде гендерлік тәсілдердің болмауы әйелдердің өзін-өзі жұмыспен қамтуын қайта құрылымдауға кәсіптік білім алуға, қайта даярлауға және кәсіпкерлікті, әсіресе, ауылдық жерде дамытуға бағыттталатын қаражатты неғұрлым тиімді пайдалануға мүмкіндік бермейді.

Қыздардың оқу пәндері мен бағытын таңдауда стереотиптік проблема бар, ол кейіннен көбіне әйелдер жұмыс істейтін «денсаулық сақтау және қызмет көрсету сияқты салаларда әйелдердің шоғырлануымен сипатталатын жұмыспен қамту құрылымынан көрініс табады»⁴.

БҰҰ Комитетінің Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық түрін жою туралы конвенция ережелерінің орындалуы туралы Қазақстанның біріктірілген үшінші және төртінші мерзімді баяндамасының қорытындылары (2014 жыл)

Қазіргі таңда техникалық және кәсіптік білім беретін 798 оқу орнында 183 мамандық және 463 біліктілік бойынша оқу жүргізіледі, онда оқытындардың 47,7 %-ын қыздар құрайды. Оның ішінде ауыл шаруашылығы мамандықтары бойынша – 24,1 %-ы, техникалық және технологиялық мамандықтар бойынша – 35,6 %-ы, гуманитарлық мамандықтар бойынша – 39,2 %-ы, педагогикалық мамандықтар бойынша – 75,5 %-ы, медициналық мамандықтар бойынша – 78,0 %-ы әйелдер.

Гендерлік-сезімтал элективтік курстарды енгізу жастардың әдеттегі кәсіптік өзін-өзі айқындауын және оларды еңбек тұрғысынан әлеуметтендіруді өзгертуге тиіс. Алайда, кәсіптік білім алуда жастардың гендерлік сегрегация құрылымында айтарлықтай өзгерістер байқалмайды. Оқулықтар мен бағдарламаларға гендерлік сараптама жасау оқу көздерін бағалау және оған рұқсат беру жүйесіне енбеген.

2. Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік с а я с а т т ы д а м ы т у п а й ы м ы

2.1. Отбасылық және гендерлік саясатқа қол жеткізудің шетелдік модельдері

Шет мемлекеттердің дамуына жүргізілген талдау әлемде отбасылық және гендерлік саясат саласында бірыңғай әмбебап модельдің жоқ екенін көрсетті. Әрбір ел қалыптасқан мемлекеттік басқару, ұлттық ерекшеліктер мен мәдениет жүйесін ескере отырып, өзінің отбасылық және гендерлік саясатын қалыптастырады.

Отбасылық саясатқа қол жеткізудің шетелдік модельдері

ЭЫДҰ-ның статистикалық деректері бойынша ЭЫДҰ елдерінде отбасыларды қолдау үшін мемлекеттік шығыстар тікелей төлем (жәрдемақы), қызметтерді қаржыландыру және отбасыларға салық ауыртпалығын төмендету арқылы жүзеге асырылады. Мәселен, 2011 жылы ЭЫДҰ елдерінде отбасыларды қолдауға жұмсалған мемлекеттік шығыстардың орташа мәні 2,55 %-ды (ЖІӨ %-да), оның ішінде тікелей төлемдерді (жәрдемақыларды) жүзеге асыруға – 1,35 %, көрсетілетін қызметтерді қаржыландыруға – 0,95 % және отбасылардың салықтық ауыртпалығын төмендетуге – 0 , 2 5 % қ ұ р а д ы .

Қазіргі кезеңде ЭЫДҰ-ның дамыған елдерінде отбасын қорғау мәселелеріне ерекше көңіл бөлінетін отбасылық саясаттың үш моделі бөліп көрсетіледі, олар: либералды, консервативтік және әлеуметтік-демократиялық.

Әлеуметтік саясаттың либералды моделі Ұлыбританияға, Ирландияға, Швейцарияға, Жаңа Зеландияға, Канадаға, Аустралияға және АҚШ-қа тән. Бұл елдерде отбасыларды әлеуметтік қамсыздандыруда мемлекетке қосалқы рөл бөлінген, көмек мұқтаж отбасыларға ғана көрсетіледі. Азаматтарды әлеуметтік қолдау дамыған сақтандыру жүйелері есебінен және мемлекеттің болмашы араласуымен жүзеге асырылады. Материалдық көмек атаулы бағытқа ие және мұқтаждығын тексеру негізінде ғана ұ с ы н ы л а д ы .

Ұлыбританияда жалғызбасты ата-аналарға материалдық көмек бала 16 жасқа толғанға дейін көрсетіледі, олар: балаларға арналған жәрдемақы, денсаулық сақтаудың

тегін қызметтері, тұрғын үй алуға басым құқық. Аустралияда жалғызбасты ата-аналар, оның ішінде әкелер де мемлекеттік көмек алады, бұл ретте жәрдемақының мөлшері олардың жалақысына байланысты болады. Ерекше санаттағы зейнетақыларды кәмелеттік жасқа толмаған балалары бар жесірлер және 50 жасқа толған адамдар алады .

Ұлыбританияда әрбір балаға туғаннан кейін толықтай төленетін 26 апта, одан кейін 6 аптаға 90 % төлеммен және 20 аптаға – белгіленген мөлшерлемеммен демалыс беріледі . Канадада жүктілігіне және босануына байланысты демалыс 35 аптаны құрайды, ол ата-аналар арасында бөлінеді. Канадада демалысқа ақы төлеуді әлеуметтік сақтандыру ж ү й е с і ж ү з е г е а с ы р а д ы .

АҚШ-та балаларға қатысты зорлық-зомбылық заңмен реттеледі, оған сәйкес зорлық-зомбылық жасаған отбасы иесінің үйге келуіне әрі күйеуімен/әйелімен және балаларымен кез келген байланысқа екі аптаға дейін тыйым салынады. АҚШ-тың көптеген штаттарында, мысалы өткен ғасырдың 60-жылдарының соңында балаларға қорлық көрсету күдігі туындаған әрбір жағдай туралы билікке хабарлауға азаматтарды м і н д е т т е й т і н з а ң н а м а қ а б ы л д а н ғ а н .

Кез келген адам өз бастамасымен отбасындағы балаға зорлық-зомбылық жасау фактісі орын алған немесе күдік туындаған жағдай туралы балаларды қорғаумен айналысатын әлеуметтік қызметке немесе полицияға хабарлай алады. Мұндай хабарламалар қайырымды іс қана емес, бұл қарапайым қажеттілік болып саналады. Дәрігерлерге, педагогтерге, жаттықтырушыларға, тәрбиешілерге келетін болсақ, онда бұл олардың тікелей міндеті. Хабарламаларды оқиға болғаннан кейін 24 сағат ішінде телефонмен хабарлауға, поштамен жіберуге, тиісті мекемелерге тікелей барып р е с і м д е у г е б о л а д ы .

Отбасылық саясаттың консервативтік моделі шеңберінде үш тәсіл іске асырылады. «Белсенді» қолдау Бельгия мен Францияға тән (бір мезгілде бала күтімі бойынша, ұзақ мерзімді ақылы демалыстар және әр түрлі жастағы балаларға арналған қомақты ақшалай жәрдемақылар сияқты дамыған секторлар үйлесім тапқан). «Лимиттелген қолдау» тәсілі Германия мен Аустрияда кең таралған (жәрдемақылардың аз теңдестірілген схемасы және балалар күтімі бойынша мектепке дейінгі мекемелер желісі). «Отбасылық» тәсіл Италияға, Испанияға және Португалияға тән (отбасын әлеуметтік қолдау көрсеткіштері аз, жәрдемақы көлемі шамалы, бала күтімі бойынша демалыс салыстырмалы түрде ұзақ, бірақ ақы аз төленеді).

Францияда декреттік демалыс 16 аптаға (толық жалақымен) созылады, оның 6-уын бала туғанға дейін алады, ал әкелердің небәрі қатарынан 11 күн демалыс алуға мүмкіндігі бар. 3-баладан бастап декреттік демалыс әйелдерге 26 аптаға, ал ерлерге 18 а п т а ғ а с о з ы л а д ы .

Бельгияның заңнамасында бірінші айда жалақының 82 %-ын жұмыс беруші төлейтін 15 апталық декреттік демалыс көзделген. Демалыстың қалған бөлігі бұрынғы

жалақының 75 %-ы деңгейінде өзара сақтандыру жүйесі бойынша төленеді. Бала күтімі бойынша демалыс бала туғаннан кейінгі келесі ай ішінде таңдауға тиіс 10 жұмыс күнін құрайды. Бала күтіміне арналған шығыстарға бала 12 жасқа толғанға дейін салық салынбайды. 2,5 жастан бастап 6 жасқа дейінгі балалар үшін мектепке бару (жұмыс у а қ ы т ы н д а) т е г і н .

Германияда ата-аналар бала туғаннан кейін бір жасқа дейінгі кезеңде алдыңғы жалақысының үштен екі бөлігін сақтайды, бұл ретте егер әкелер де бала күтімі бойынша демалыс алатын болса, онда қосымша 2 ай төленеді.

Консервативтік модельді елдер полициямен, прокуратурамен, сотпен және дағдарыс орталықтарымен тығыз байланыс орнату арқылы әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың профилактикасын белсенді түрде жүргізеді.

Отбасылық саясаттың әлеуметтік-демократиялық моделі немесе скандинавиялық моделі мемлекет тарапынан табысқа әмбебап кепілдік берілген және бала күтімі бойынша қызмет көрсету жүйесі жоғары дамыған Дания, Норвегия, Швеция, Исландия және Финляндия сияқты елдерге тән. Мемлекет шығындарының негізгі бөлігі әлеуметтік мақсаттағы қажеттілігін қанағаттандыруға бағытталған.

Ұлттық және жергілікті деңгейлердегі мемлекеттік басқару құрылымдарында әйелдер, отбасы, балалар, гендерлік теңдік мәселелері жөніндегі арнаулы уәкілетті о р г а н д а р қ ұ р ы л ғ а н .

Шетелдерде ата-аналарға мемлекеттік қолдау балалар кәмелеттік жасқа толғанға дейін көрсетіледі. Мәселен, Швецияда ата-аналар мемлекеттік жәрдемақыны бала кәмелеттік жасқа толғанға дейін алады.

Ата-аналар бала күтімі жөніндегі ақылы ата-ана демалысының 18 айын бөлуге құқылы, олардың жалақысын үкімет пен жұмыс беруші тең үлесте өтейді. Ата-аналарды көтермелеу үшін 18 айдың кем дегенде 3 айын екінші ата-ана, әдетте ә к е с і п а й д а л а н у ғ а т и і с .

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты, жақын серігі тарапынан зорлық-зомбылықты және тұрмыстық зорлық-зомбылықты жою мақсатында Финляндия Үкіметі «Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты жою жөніндегі 2010 – 2015 жылдарға арналған іс-қимыл жоспарын» әзірледі. Осы Жоспардың аясында қабылданған шаралар баспаналарды көбейтуді және онда көрсетілетін қызметтерді жақсартуды, жақын серігі тарапынан зорлық-зомбылыққа байланысты қылмыстарда медиацияны пайдалануды шектеуді қамтиды. Данияда бірнеше жаңа интернет-ресурс құрылған, атап айтқанда Балалар, білім беру және гендерлік теңдік істері министрлігі консультация, осындай қылмыстар бойынша ақпарат және деректер беретін «*Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық*» сайтын құрды.

Гендерлік теңдікке қол жеткізудің шетелдік модельдері

Әлеуметтік жаңғыртудан өткен елдердің тәжірибесі оларды жүргізу жетістіктерінің отбасы мен қоғамдағы гендерлік теңдік жетістіктерімен тікелей байланыстылығын

к ө р с е т е д і .

Гендерлік теңдікті орнатудың төрт тәсілі бар⁵:

⁵Гендерлік саясат тұжырымдамасы қалыптасуының негізгі кезеңдері және Украинадағы тепе-тең демократия модельдері - А. Толстокорова, Известия Дальневосточного Федерального Университета. Экономика и управление, Выпуск № 2/2 0 0 9

- «гендерлік интеграция» – әлеуметтік-экономикалық өмірдің барлық аспектілерін, саяси, жеке өмірді, азаматтық қоғамды және т.б. қамтиды (Дания, Исландия, Норвегия, Швеция және Финляндия). Гендерлік теңдік қағидаттарының интеграциясы теңдікке қатысты белгілі бір көзқарастың барлық саладағы саясаттың бір бөлігі болатынын білдіреді. Гендерлік теңдік билік пен ресурстарды әділетті бөлуді, сонымен қатар ерлер мен әйелдердің әрекеттері мен қажеттіліктерін теңдей бағалауды білдіреді. Тәжірибеде бұл әйелдердің құқығы, жағдайлары мен әлеуметтік статусы ерлердің тиісті құқықтарымен, жағдайларымен және әлеуметтік статусымен салыстырғанда ескерілуге тиіс дегенді білдіреді.

Гендерлік бағдарланған бюджеттеу ЭЫДҰ көптеген елдерінде жүзеге асырылады. Мысалы, Швеция Үкіметі Мемлекеттік органдардағы гендерлік теңдіктің 2015 – 2018 жылдарға арналған стратегиясын іске асыру үшін төрт жылдық кезеңге 26 миллион швед кронын бөлген;

- «қиылысу моделі» – өзінің саясатын әйелдерге қатысты жағымды әрекеттер дәстүрінде құратын Еуропа елдеріне (Бельгия, Франция) тән. Бұл модельге үш ел – Франция, Бельгия және Испания кіреді. Алайда бұл елдердің тәсілдерінде айырмашылықтар бар. Францияда бастаманы азаматтық қоғам – тікелей билік институттарына, ал Бельгияда билік институттары қоғамға жасайды.

Мәселен, Бельгияда Әлеуметтік эмансипация жөніндегі мемлекеттік хатшы лауазымы екі мақсатпен енгізілген: ерлер мен әйелдер арасындағы тең мүмкіндіктерді ілгерілету, сондай-ақ осы мәселелер бойынша үкіметтің консультациясы. Әйелдер мен ерлер теңдігі институты, сондай-ақ ерлер мен әйелдер арасындағы теңдік тұрғысынан ахуал мониторингін жүргізетін Федералдық тең мүмкіндіктер кеңесі жұмыс істейді.

Францияда Ерлер мен әйелдер арасындағы теңдік мәселелері жөніндегі жоғары кеңес жұмыс істейді;

- «гендер шегінен тыс теңдік» моделі – теңсіздіктің гендер шегінен тыс екені және теңгерімді қалпына келтіруді қажет ететін басқа да санаттарды: жасын, әрекетке қабілеттілігін, ұлтын және т.б. қамтитыны (Ұлыбритания) жайлы түсінікке негізделеді. Аталған модель экономикалық даму мен гендерлік теңдіктің өзара әсерін болжайды. Бұл ретте экономикалық өсім еңбек нарығында әйелдер үшін мүмкіндіктердің кеңеюі нәтижесінде болатын еңбекті гендерлік бөлу жүйесін бұзуға, әйелдердің кәсіпкерлікке

қатысуын кеңейтуге, білім беру мен денсаулық сақтауға тең қолжетімділікке септігін т и г і з е д і ;

- «одақтас стимул» моделі – «төменнен» (әйелдер ұйымдары мен қоғамдастықтар) және «жоғарыдан» – халықаралық статустардан, қаржыдан, инвестициялардан болатын талаптарға жауап ретінде туындаған жаңа модель. Бұл модель мемлекет пен азаматтық қоғам арасындағы әлеуметтік әріптестік арқылы ерлер мен әйелдердің тең құқығына қол жеткізуді және осы процеске үкіметтік емес ұйымдардың кең ауқымды қатысуын б о л ж а й д ы .

Польшада 250 үкіметтік емес әйелдер ұйымы жұмыс істейді, олардың ішіндегі ең ірісі – үй шаруасындағы ауыл әйелдері қауымдастығы мен Польша әйелдері лигасы (екі ұйым да 1 миллионға жуық әйелдерді біріктіреді). Анағұрлым белсенділері әйелдер ұйымдарын қолдау орталығы, сондай-ақ әйелдер құқықтарын қорғау орталығы.

Корея Республикасында «Болашақ көшбасшы әйелдерді жеделдету» ұлттық саясат жобасы шеңберінде әйелдер өкілеттігін кеңейту үшін 100 000 әйелден тұратын деректер базасы жинақталған.

2.2. Қазақстан Республикасында 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясатты қалыптастырудың негізгі қағидаттары мен тәсілдері

Отбасылық саясатты қалыптастырудың негізгі қағидаттары мен тәсілдері

Басқа ұлттардың рухани-адамгершілік дәстүрлерінің қағидаттары мен құндылықтары танылатын, полиэтникалық және көпконфессиялы мемлекет ретінде Қазақстанға дамудың заманауи кезеңінде отбасылық саясаттың қағидаттары мен тәсілдерін айқындау маңызды.

Қазақстандық қоғамдағы отбасы институты өзінің әлеуметтік-мәдени, экономикалық және саяси жағдайларының әсерімен ғана емес, сонымен бірге ақпараттық қоғам кезеңіне тән бірқатар сыртқы факторлар әсерімен де қалыптасады.

Отбасы – адамның бүкіл өмірлік циклімен қатар жүретін маңызды топ қана емес, сонымен қатар қоғамның тұрақты және орнықты дамуының негізі, және мемлекет әл-ауқатының шарты. Отбасының нақты өмірде адамгершілік-рухани жағдайдан бастап қаржылық-экономикалық кезеңге дейін көптеген бейнесі бар. Ол репродукцияға, тәрбиеге, жан-жақты әлеуметтенуге, дәстүрлер сабақтастығына, этномәдени салт-дәстүрлерді сақтауға байланысты бірқатар функцияларды атқарады.

Отбасында еңбек дағдылары дамиды, адам өмірінің құндылығына арналған қоғамдағы белгілі бір ұстанымдары пайда болады, экономикалық ойлау негіздері, тәрбиелік сипат беретін психологиялық микроклимат қалыптасады.

Отбасының өңірлік ерекшелігіне, «жасына», ерлі-зайыптылардың білім деңгейіне байланысты отбасы топтарының құрылымы мен санының, ата-ана болудың, жұбайлардың кәсіптік жұмыспен қамтылуының, отбасы мүшелерінің қоғамдық өмірге араласуының, отбасыишілік функциялар мен міндеттерді бөлудің бағдары айқындалады .

Қазақстандық тәсіл отбасының өз бетінше даму мүмкіндігін кеңейту және отбасылық қарым-қатынастарда гендерлік теңдікке қол жеткізу жолымен өмірлік қиын жағдайларды еңсере білу үшін мемлекеттің жағдай жасауын болжайды. Еңбек қатынастары саласында көпшілікке жария деңгейде ғана емес, сондай-ақ жеке отбасы ішінде де ерлер мен әйелдер арасында тең құқылы қарым-қатынастарды құру қажетті ш а р т б о л ы п т а б ы л а д ы .

Бүгінде қоғамда әйелдерге еңбек міндеттерін орындау кезінде ерлермен бірдей талаптар қойылады. Алайда, отбасылық-тұрмыстық қатынастарда ерлер басымдығының гендерлік стереотипінің сақталуы байқалады. Сонымен қатар, қазіргі заманғы жағдайда ата-ананың екеуі де бала тәрбиесі мен үй шаруашылығын жүргізуге бірдей жауапты болуға тиіс. Бұл ретте, этномәдени бірегейлікті сипаттайтын отбасы дәстүрлері мен адамгершілік-рухани құндылықтарды сақтау өте маңызды.

Отбасы институтын нығайту және отбасының барлық мүшелерінің әл-ауқатын жақсарту үшін Қазақстанның мемлекеттік отбасылық саясаты балалы отбасылар, жалғызбасты ата-аналар үшін әлеуметтік қызметтердің қолжетімдігін және оның сапасын жақсартуға; ата-аналардың екеуіне де (жалғызбасты ата-аналарға да) бала күтімі бойынша демалысқа тең қолжетімділікпен және ақы төлеумен жұмыс орындарын құруға; еңбекақының, зейнетақы төлемдері мен әлеуметтік жәрдемақылардың барабар деңгейі арқылы кедейлікті жоюға; отбасы ішінде бірлескен жауапкершілік қағидаттарын ілгерілетуге септігін тигізеді.

Қазақстан Республикасында отбасы саясатын іске асыру мынадай қағидаттарда жүзеге асырылады :

- 1) отбасы функцияларын орындауда ерлі-зайыптылар құқықтарының, мүмкіндіктері мен міндеттерінің теңдігі;
- 2) отбасының барынша жақсы өмір сүруі үшін жағдайлардың қолжетімділігі;
- 3) өзі өміріне қатысты шешім қабылдауда отбасының дербестігі;
- 4) баланы тәрбиелеуге, оған білім беруге және баланың (балалардың) жеке басын дамытуға отбасының жауапкершілігі;
- 5) отбасының, қоғамның және мемлекеттің әріптестігі;
- 6) отбасының мұқтаждығы мен қажеттілігін ескере отырып, мемлекеттік отбасылық саясатты іске асырудағы атаулылық пен инклюзивтілік;
- 7) тұрмыстық зорлық-зомбылықтың барлық түрлеріне мүлдем төзбеушілік;
- 8) қоғамдағы жат қылықтарға төзбеушілік.

Гендерлік саясатты қалыптастырудың негізгі қағидаттары мен тәсілдері

Қоғамда ерлер мен әйелдердің теңдігіне қол жеткізуді көздейтін Қазақстанның заманауи мемлекеттік саясаты жыныс белгісі бойынша кемсітушіліктердің барлық нысандарын еңсеруге, ерлер мен әйелдердің еңбекте, қоғамдық және жеке өмірінде табиғи қабілеттерін толық іске асыруы үшін саяси алғышарттар мен қажетті әлеуметтік жағдайлар жасауға бағытталған.

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, гендерлік саясатты іске асырудың тиімділігі өскелең ұрпақтың насихатталатын идеологияны, мінез-құлық стереотиптерін, рухани құндылықтарды ерте жасынан қабылдауына тікелей байланысты.

Осылайша, жас ұрпақты тәрбиелеу сапасына көбіне оның өмірге деген көзқарасы мен қоғам өмірінің түрлі саласындағы мемлекет саясатына қарым-қатынасы байланысты болады.

Қоғамды неғұрлым инклюзивті және орнықты дамытуды барынша тиімді ынталандыру үшін әйелдердің де, ерлердің де құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту қоғамда гендерлік теңдіктің нақты кешенді пайымын талап етеді.

Билік құрылымдары, жеке және азаматтық сектор өкілдерінің гендерлік теңдік, сараптау және бағалау мәселесіндегі құзыреттілігін арттыру кешенді гендерлік тәсілдерді енгізудің қисынды буыны болуға тиіс екені айқын.

Қазақстан Республикасында гендерлік саясатты іске асыру мынадай қағидаттар арқылы жүзеге асырылатын болады:

1) гендерлік саясат мақсаттарын бірыңғай түсінуге және оларды барлық стратегиялық саясат пен құжаттарға интеграциялауға кепілдік беретін мақсаттардың тұтастығы;

2) мемлекеттік және қоғамдық өмірде кемсітушілікке, гендерлік асимметрияға жол бермеу;

3) гендерлік өзін-өзі тануды қалыптастыру және қоғамдағы гендерлік стереотиптерді жою.

3. Тұжырымдаманың мақсаттары, міндеттері, оны іске асыру кезеңі және іске асырудан күтілетін нәтижелер

Отбасын қолдау, нығайту және қорғау, отбасы мен олардың мүшелеріне тәни, зияткерлік, рухани, адамгершілік дамуына қажетті жағдайларды жасау, ананы, әкені және баланы қорғау мемлекеттік отбасылық саясаттың мақсаты болып табылады.

Қоғам өмірінің барлық салаларында ерлер мен әйелдердің тепе-тең құқықтарға, пайдаға, міндеттер мен мүмкіндіктерге қол жеткізуі, жыныс белгісі бойынша кемсітушіліктің барлық нысандары мен көріністерін еңсеру мемлекеттік гендерлік саясаттың мақсаты болып табылады.

Мемлекеттік отбасылық саясат бойынша алға қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін мынадай міндеттерді шешуді қамтамасыз ету қажет:

1) отбасылық саясат саласындағы заңнаманы жетілдіру, сондай-ақ оны халықаралық стандарттарға, БҰҰ, ТДМ және ЭЫДҰ ұсынымдарына сәйкес келтіру;

2) ерлер мен әйелдердің күтілетін өмір сүру ұзақтығында гендерлік алшақтықтарды жою, сондай-ақ отбасын жоспарлауды қоса алғанда, олардың денсаулығын қорғау үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз ету;

3) балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету, олардың тәни, зияткерлік және рухани дамуына жәрдемдесу;

4) отбасылық өмірдің жағымды үлгісін қалыптастыру, қоғамның рухани-адамгершілік құндылықтарын арттыру, өскелең ұрпақ тәрбиесін күшейту;

5) әлеуметтік қорғауды қажет ететін, оның ішінде кәмелеттік жасқа толмаған балалары бар отбасыларды қорғау жүйесінің тиімділігін арттыру;

6) отбасының барлық мүшелеріне қатысты, оның ішінде жыныс белгісі бойынша зорлық-зомбылық фактілерін азайту;

7) отбасына көрсетілетін мемлекеттік әлеуметтік қызметтер сапасын ЭЫДҰ елдерінің деңгейіне дейін арттыру.

Мемлекеттік гендерлік саясат бойынша алға қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін мынадай міндеттерді шешуді қамтамасыз ету керек:

1) гендерлік саясат саласындағы заңнаманы жетілдіру, сондай-ақ оны халықаралық стандарттарға, БҰҰ, ТДМ және ЭЫДҰ ұсынымдарына сәйкес келтіру;

2) гендерлік саясатты іске асыру бойынша орталық және жергілікті билік органдарының іс-қимылын тиімді жоспарлау және үйлестіру үшін тетіктер мен жағдайлар жасау;

3) биліктің атқарушы, өкілдік және сот органдарында, мемлекеттік, квазимемлекеттік және корпоративтік секторда шешімдер қабылдау деңгейіндегі әйелдердің 30 % өкілдігін қамтамасыз ету;

4) материалдық активтерге (жер, мүлік, кәсіпорындар, ДК және басқа) ие әйелдердің үлесін арттыру үшін жағдай жасау;

5) еңбек нарығына, қаржылық және басқа да ресурстарға тең қолжетімділік жасау арқылы әйелдердің экономикаға араласуын кеңейту;

6) әйелдер кәсіпкерлігін дамыту тетіктері арқылы ауылдық жерлерде әйелдерге нысаналы қолдау көрсету;

7) отбасы және гендерлік саясатты ғылыми-әдістемелік қолдауды қамтамасыз ету және халықты үздіксіз жалпыға ортақ гендерлік сауаттандыру жұмыстарын жүргізу;

8) ерлер мен әйелдердің орташа жалақысындағы гендерлік алшақтықты қысқартуға септігін тигізетін шарттарды қамтамасыз ету;

9) мемлекеттік және бюджеттік жоспарлау жүйесіне гендерлік тәсілдерді енгізу тұрғысынан сараптау мен бағалау және ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге бағытталған нормативтік құқықтық актілерді әзірлеуде оларды есепке алу;

10) бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуге әйелдердің қатысуын кеңейту. Іске асыру кезеңдері

Бірінші кезеңде (2017 – 2019 жылдар) Гендерлік және отбасылық саясат тұжырымдамасын іске асырудың 2017 – 2019 жылдарға арналған жоспарында көзделетін отбасылық және гендерлік саясатта қол жеткізілген нәтижелерді одан әрі дамыту жөніндегі іс-шараларды іске асыруды қамтамасыз ету жоспарлануда.

Екінші кезеңде (2020 – 2022 жылдар) Қазақстанның гендерлік және отбасылық

саясатының ұзақ мерзімді міндеттері мен іс-шараларын іске асыруды бастау жоспарланады.

Үшінші кезеңде (2023 – 2030 жылдар) тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге, өз кезегінде, әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруге мүмкіндік беретін Қазақстанның отбасылық және гендерлік саясатының ұзақ мерзімді міндеттері мен іс-шаралары іске асырылатын болады.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р :

1. Ерлердің әйелдерге қатысты күтілетін өмір сүру ұзақтығындағы гендерлік алшақтық – 2020 жылға қарай – 8,5 жылды, 2023 жылға қарай – 8 жылды, 2030 жылға қарай – 7 жылды құрайды.

2. Тіркелген некемен салыстырғанда ажырасқандардың үлесі – 2020 жылға қарай – 32 %, 2023 жылға қарай – 30 %, 2030 жылға қарай – 25 % құрайды.

3. Репродуктивтік жастағы 1000 әйелге шаққанда аборттардың коэффициенті – 2020 жылға қарай – 17,0, 2023 жылға қарай – 15,0, 2030 жылға қарай – 10,0 құрайды.

4. Әйелдерге қатысты тіркелген тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілерінің төмендеуі – 2020 жылға қарай – 20 %, 2023 жылға қарай – 30 %, 2030 жылға қарай – 50 %.

5. Балаларға қатысты тіркелген тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілерінің төмендеуі – 2020 жылға қарай – 20 %, 2023 жылға қарай – 30 %, 2030 жылға қарай – 50 %.

6. Қалайсыз отбасылар санының төмендеуі – 2020 жылға қарай – 5 %, 2023 жылға қарай – 7 %, 2030 жылға қарай – 10 %.

7. Ерлердің жалақысына қарағанда әйелдердің орташа жалақысының үлесі – 2020 жылға қарай – 70 %, 2023 жылға қарай – 73 %, 2030 жылға қарай – 75 % құрайды.

8. Материалдық активтері бар (жер мүлік, кәсіпорын, ЖК және т.б.) әйелдердің ерлерге қатысты үлесі – 2020 жылға қарай – 5 %-ға, 2023 жылға қарай – 7 %-ға, 2030 жылға қарай – 10 %-ға ұлғаяды.

9. Биліктің атқарушы, өкілдік және сот органдарында, мемлекеттік, квазимемлекеттік және корпоративтік секторда шешімдер қабылдау деңгейіндегі әйелдердің үлесі – 2020 жылға қарай – 22 %, 2023 жылға қарай – 25 %, 2030 жылға қарай – 30 % құрайды.

10. Бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі әйелдердің үлесі – 2020 жылға қарай – 8 %, 2023 жылға қарай – 8,5 %, 2030 жылға қарай – 10 % құрайды.

4. Қазақстанның отбасылық және гендерлік саясатының стратегиясы

4.1. Отбасылық саясатты іске асыру стратегиясы

Отбасы денсаулығын қорғаудың тиімді жүйесін қалыптастыру, отбасылық тәрбие, білім беру және демалыс жүйесін жетілдіру, балалы отбасыларға әлеуметтік қызмет көрсету жүйесін дамыту орта және ұзақ мерзімді перспективада отбасылық саясаттың басым бағыттары болады.

Ерлер мен әйелдердің тең әріптестігіне негізделген отбасылық қатынастарды құру арқылы отбасы институтын нығайту

Отбасы мен некенің жағымды бейнесі, отбасылық тәрбие мәселелері мемлекеттік саясаттың басты бағыттарының бірі болады.

Отбасы құндылықтары мен дәстүрлерін ілгерілету, мәдени-ағартушылық, мәдени-көпшілік іс-шараларды ұйымдастыру арқылы ұрпақтар сабақтастығын сақтау бойынша жұмыс күшейтіледі.

Отбасы институтын нығайту мақсатында отбасылық қарым-қатынастар, ана мен бала құқықтарын қорғау, балаларды тәрбиелеуде ата-аналардың жауапкершілігін арттыру саласындағы ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен мүмкіндіктерін қамтамасыз ететін Қазақстан Республикасының заңнамасы жетілдірілетін болады.

Даму перспективалары мен бағыттарын айқындай отырып, Қазақстандағы отбасылардың жағдайына жан-жақты зерттеу жүргізу мақсатында отбасылық саясат проблемаларын зерделеу жөніндегі институционалдық құрылымды айқындау мәселесі қаралады.

Жанжал болған жағдайда немесе өмірлік қиын жағдайларда медиация және отбасыларды әлеуметтік-психологиялық қолдау қызметтері дамиды. Психолог-медиаторлар институтын енгізу мәселесі қаралады.

Отбасының тәрбиелік функциясын толыққанды жүзеге асыру мақсатында балалар кинематографиясын, театрларын, әдебиет музейлерін және көрмелерді дамыту шаралары қабылданады.

МЖӘ тетігі арқылы ерте жастан дамыту және мектепке дейінгі балаларға тәрбие беру, қарттарды күту және олардың бос уақытын қамтамасыз ету қызметтері жөніндегі сапалы және қымбат емес ұйымдар желісі дамиды.

Кәмелеттік жасқа толмаған балалары бар ата-аналар үшін жұмыс уақытын қысқарту мәселесі заңнамалық реттеу шеңберінде қаралады.

Барлық мүдделі тараптарды тарта отырып, ата-аналардың, оның ішінде жалғыз басты ата-ананың құзыреттілік моделі жасалатын болады. Әкелер институты нығайтылады және бала тәрбиелеп отырған әкелердің құқықтарын іске асыру үшін тең жағдайлар қамтамасыз етіледі.

Жалпыға бірдей орта, кәсіптік және қосымша білім беру мекемелерінде оқу-тәрбие жұмысы процесінде отбасындағы тең әріптестік мәдениеті қалыптастырылатын болады.

Барлық ғылыми және танымал басылымдарда, оның ішінде бюджет қаражаты есебінен қаржыландырылатындарында да балалар тәрбиесіне және әлеуметтенуіне ата-ананың тең қатысуының маңыздылығын жариялайтын тұрақты жұмыс істейтін айдар ашылады.

Көзделген мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс шеңберінде отбасыларға кәсіби көмек көрсету саласында (отбасылық ресурстық қолдау, дағдарыс орталықтары, сенім

телефондары және т.б.) үкіметтік емес ұйымдардың қызметі жандандырылады.

Отбасының әлеуметтік әл-ауқатын жақсарту мақсатында отбасының қажеттіліктері мен әлеуметтік тәуекелдерін бағалау бойынша әдістемелік нұсқаулықтар әзірленетін болады.

Отбасы үшін қосалқы қызметтер сапасын арттыру және спектрін кеңейту

Отбасы үшін қосалқы қызметтерді кеңейту кедейлікті және отбасындағы әлеуметтік қолайсыздықты төмендетуге бағытталған шаралармен одан әрі сүйемелденетін болады.

Жалғыз ата-ананың, көп балалы және табысы аз отбасылардың еңбекке қабілетті мүшелері жұмыспен қамту және кәсіптік даярлау шараларымен басым тәртіппен қамтылатын болады.

Әйелдердің жұмыспен қамтылуын арттыру үшін 1 жастан 3 жасқа дейінгі балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамтуды кеңейту бойынша шаралар іске асырылады, бұл бала тәрбиесі бойынша міндеттерді еңбек қызметімен байланыстыру үшін жағымды жағдай жасайды.

Жүктемесі жоғары отбасылар (жалғызбасты, көпбалалы ата-аналар) үшін ата-ана және отбасылық міндеттерін кәсіптік қызметпен біріктіру үшін жұмыспен қамту нысандары, атап айтқанда, толық емес жұмыс күні, икемді жұмыс кестесі немесе үйде жұмыс істеу жағдайларындағы жұмыспен қамту дамиды.

Жұмыс істейтін ата-аналарды қолдау мақсатында мектептерде ата-анасының екеуі де жұмыс істейтін немесе әлеуметтік осал отбасылардың балалары үшін ұзартылған топтар ашу мәселесі қаралады. Балалардың қосымша білім беру қызметтеріне қолжетімділігі артады.

Қатер тобындағы балалар мен әлеуметтік қауіпті жағдайдағы балалар спорттық секцияларға, үйірмелерге және даму бағдарламаларына тартылатын болады.

Халықаралық стандарттар негізінде неғұрлым осал балалардың, жасөспірімдер мен олардың отбасылары арасындағы теңсіздік туралы дезагрегацияланған деректерді жүйелі жинауға, талдауға және пайдалануға негізделген мониторинг жүйесі әзірленетін болады.

Әлеуметтік қолайсыздық профилактикасына бағытталған әлеуметтік қызметтер мен әлеуметтік көмекті ұсынудың интеграцияланған моделі жасалады.

Ата-аналар үшін балаларды интернет желісінде оларға зиянды ақпараттың таралуынан қорғау бойынша ақпараттық курстар әзірленеді.

Отбасылардың және балалармен жұмыс істейтін мамандардың зорлық-зомбылықтың әртүрлі түрлері туралы білімін арттыруға бағытталған түрлі бағдарламалар дамытыла бастайды.

Денсаулық сақтау, әлеуметтік даму және білім беру жүйелері арасында құқықтық деңгейде әлеуметтік осал отбасылармен жұмыс бойынша сектораралық іс-қимыл бекітіледі.

Репродуктивтік денсаулықты сақтау үшін жағдай жасау және күтілетін өмір сүру

ұзақтығындағы гендерлік алшақтықты жою

Ерлер мен әйелдердің репродуктивтік денсаулығын, балалар мен жастардың денсаулығын сақтау, ана мен баланы қорғау мемлекеттік органдар мен үкіметтік емес ұйымдар қызметінің басымдығы болады.

Ана мен бала өлімін азайту шараларын іске асыру жалғасады.

Жастардың өз бетінше жүгінуін (ата-аналарының келісімінсіз) 18 жастан 16 жасқа дейін төмендету үшін репродуктивтік және сексуалдық денсаулықты қорғау жөніндегі қолданыстағы заңнамаға өзгеріс енгізу мәселесі қаралады.

Ерлер мен әйелдерді, оның ішінде жасөспірімдерді репродуктивтік денсаулықты қорғау жөніндегі қызмет көрсететін мамандар қызметімен қамту кеңейеді. Әрбір амбулаториялық-клиникалық ұйымда, оның ішінде жастар үшін де репродуктивтік және сексуалдық денсаулықты қорғау кабинеттерінің (отбасын жоспарлау кабинеттердің) қызметі жалғастырылады.

Халыққа және медицина қызметкерлеріне консультация беру және оқыту арқылы аборттардың профилактикасы және оның санын азайту, халыққа ана болу қауіпсіздігі әдістеріне қолжетімділікті қамтамасыз ету және дені сау бала туу бойынша іс-шаралар жалғасуда.

Орта және кәсіптік-техникалық білім беру жүйесінде жасөспірімдер мен жастарды репродуктивтік және сексуалдық денсаулықты қорғау, қауіпсіз сексуалдық мінез-құлық, қаламаған жүктіліктің профилактикасы, ЖЖБИ/АИТВ берілудің профилактикасы мәселелеріне оқыту бағдарламаларын кеңейту мәселесі қаралады.

Жастар орталықтары, денсаулық мектептерінің қызметі репродуктивтік денсаулықты қорғау және отбасын жоспарлау саласындағы ақпаратқа қолжетімділікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Саламатты өмір салты орталықтарының қызметі ерлер арасында саламатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру және темекі шегуге, есірткі құралдарына және алкогольге тәуелділіктен арылтуға бағдарланады.

Уролог-андролог мамандарын даярлауға бөлінетін мемлекеттік білім беру гранттарының үлесі ұлғаяды.

Дене шынықтыру және спорт қоғамның ажырамас бөлігі болып, отбасылар үшін жан-жақты, әртүрлі қолжетімді және пайдалы демалыс уақыты ұйымдастырылады.

Жұмыс берушілер жұмыскерлердің дене шынықтырумен және бұқаралық спорт түрлерімен айналысуы үшін жағдайлар жасайды.

Отбасында және балаларға қатысты зорлық-зомбылықты болдырмау

Тұрмыстық және балаларға қатысты зорлық-зомбылық профилактикасы саласындағы заңнамалық актілер қайта қаралады.

Отбасыларда, мектептерде, жабық мекемелерде балаларға қатысты зорлық-зомбылыққа тыйым салатын заңнаманың іске асырылуына мониторинг жүргізу тетіктері мен құралдары әзірленеді.

Дағдарыс орталықтарының қызметі күшейтіледі. Тұрмыстағы зорлық-зомбылық құрбандарына көмек көрсету үшін дағдарыс орталықтарына әлеуметтік маңызды жобаларды іске асыру үшін мемлекеттік гранттар түрінде қолдау көрсетіледі.

Зорлық-зомбылықтан зардап шеккен отбасыларға (АИТВ-мен өмір сүретін бұрынғы сотталғандар, есірткі пайдаланушылар) қолдау көрсетіледі, оның ішінде көмек көрсетудің «кедергісіз» өлшемшарттары қамтамасыз етіледі.

Зорлық-зомбылықтың барлық түрлерінің құрбандарына құқықтық, психологиялық, оңалту және медициналық көмек көрсету жөнінде ақпараттық портал құру мәселесі қаралады. Халықтың осал топтарындағы кемсітушілік және зорлық-зомбылықтың құрбандарының сот төрелігіне, мемлекет кепілдік берген әлеуметтік, құқықтық және басқа көмек көрсетуді қоса алғанда, қолжетімділігі артады.

Зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге көмек көрсету жүйесін дамыту, тұрмыстық зорлық-зомбылықты ақпараттық-статистикалық есепке алу жүйесін жетілдіру, құқық қорғау органдарының назарына іліккен немесе отбасы мүшелеріне зиян келтіргені үшін жауаптылыққа тартылған адамдар үшін тиісті психологиялық-түзеу бағдарламалары, тренингтер, психологтар консультацияларын ұйымдастыру жөніндегі жұмыс жалғасын табады.

Қоғамдық ұйымдар (әкелер, аналар, ақсақалдар кеңесі, қоғамдық кеңес) зорлық-зомбылық, сондай-ақ ерте жастан некеге тұру әрекеттеріне жол бермеу және болдырмау туралы дін институттары өкілдері арасында түсіндіру жұмыстарын жүргізуге тартылатын болады.

Әлеуметтік инновацияларды іздеумен, сынамаумен, отбасыларға дағдарысқа қарсы қызмет көрсетумен, сондай-ақ зорлық-зомбылық және кемсітушілік құрбандарының сот төрелігіне қолжетімділігіне жәрдемдесумен айналысатын ҮЕҰ мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс шеңберінде тартылатын болады.

Ата-ананың оң тәрбиесі мен балалардың қауіпсіздігі туралы түрлі бағдарламаларды жетілдіру арқылы отбасылардың және балалармен жұмыс істейтін мамандардың зорлық-зомбылықтың түрлері туралы хабардарлығы және білімі арттырылады.

Балалардың интернат мекемелерінде, балалар үйлерінде, мүгедектер үйлері мен психоневрологиялық диспансерлерде персоналды сапалы білікті іріктеу қамтамасыз етіледі, сондай-ақ интернатты және пенитенциарлық мекемелердегі балалардың, жасөспірімдер мен әйелдердің құқықтарын қорғау жөніндегі нормативтік құқықтық база жетілдірілетін болады.

Жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды өз бетінше өмір сүруге дайындау мақсатында олардың құқықтық және қаржылық сауаттылығын арттыру іс-шаралары қабылданады, сондай-ақ қоғамға бейімдеу мен интеграциялауға дайындаудың арнайы бағдарламалары әзірленетін болады.

Балалар мен ересектерді пайдалану және олардың трафигін жоюға жауапты мемлекеттік мекемелердің қызметі адам құқықтары саласындағы халықаралық

стандарттарға сәйкес келтіріледі.

Прокуратура органдары құқық қорғау және басқа да уәкілетті органдармен бірлесіп, нәпсілік қолсұғушылық, зорлау және зорлық-зомбылықтың басқа да нысандары туралы өтініштер мен шағымдарға назар аудара отырып, интернат мекемелерінің, балалар үйлерінің қызметінде заңдылықтың сақталуын қадағалауды қамтамасыз етеді.

Зорлық-зомбылықтың құрбаны және куәгері болған балалар арасында рецидивті виктимизация бойынша профилактикалық шаралар жүзеге асырылады, құқық қорғау және сот органдары жүйесінде кәмелеттік жасқа толмағандарға қатысты балалармен достық рәсіммен жұмыс істейтін мамандар үшін көрсетілетін қызметтер мен х а т т а м а л а р ә з і р л е н е д і .

Бұқаралық ақпарат құралдары (бұдан әрі – БАҚ), әлеуметтік желілер, әлеуметтік жарнама арқылы халықтың зорлық-зомбылықтың барлық нысандарынан балаларды қорғау үшін қолданыстағы мемлекеттік шаралар туралы жалпы хабардарлығы артады.

4.2. Гендерлік саясатты іске асыру стратегиясы

Тұжырымдаманы іске асыру әйелдер мен ерлердің жыныстық белгісі бойынша кемсітусіз өмір сүру құқығын іске асыруы үшін жағдайлар жасауға ықпал ететін б о л а д ы .

Гендерлік теңдік институтын мемлекеттік және бюджеттік жоспарлау жүйесіне, сондай-ақ нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу кезінде де мемлекеттік реттеу және гендерлік әсерді бағалауды енгізу жолымен нығайту

Мемлекеттік органдардың басшылары қамтамасыз ететін мемлекеттік органдардағы гендерлік теңдік шарттары мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін бағалау өлшемшарттары мен көрсеткіштерінің бірі болады.

Мансаптық өсу мен жоғарылауда әртүрлі жынысты мемлекеттік қызметшілердің тең құқықтары мен мүмкіндіктерінің сақталуына үздіксіз мониторинг жүргізіледі.

Гендерлік саясат саласындағы басшылықты және салааралық үйлестіруді жүзеге асыратын уәкілетті орган айқындалады және Ұлттық комиссияның институционалдық негізі жетілдірілетін болады.

Мемлекеттік және бюджеттік жоспарлау жүйесіне гендерлік тәсілдер (оның ішінде гендерлік статистика) интеграцияланады болады, әзірленген гендерлік тәсілдер ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге бағытталған нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу барысында ескеріледі.

Қазақстан Республикасының статистика жөніндегі уәкілетті органы жынысы бойынша бөле отырып, гендерлік көрсеткіштерді қамтамасыз ету салаларын қамтуды к е ң е й т е д і .

Мемлекеттік органдардың бюджеттерін қалыптастыру кезінде гендерлік бюджеттеуді енгізу мәселесі пысықталады.

Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясымен бірлесіп, мемлекеттік қызметшілерді гендерлік бағдарланған

бюджеттеу мәселелері бойынша үздіксіз оқыту қамтамасыз етіледі.

Әйелдер үшін білім алу, даярлаудан өту (қайта даярлаудан өту) және біліктілігін арттыру кезінде қажетті мүмкіндіктер жасалады, содан кейін олар қызметі бойынша, оның ішінде басшы лауазымдарға да жоғарылай алады.

А корпусы мен сот жүйесінде әйелдердің санын арттыру үшін жағдайлар жасалады.

Біліммен, жинақталған тәжірибемен және қоғамдық өмірдегі гендерлік теңдік бастамалары саласындағы оң практикамен тұрақты алмасу арқылы халықаралық ынтымақтастық нығайтылады.

«Шешім қабылдау деңгейі» ұғымының құқықтық мәртебесі және жетекші партия органдары мен тізімдерін қалыптастыру кезінде гендерлік теңдік қағидаттары заңнамалық деңгейде айқындалатын болады.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты болдырмау

Сот практикасында БҰҰ Әйелдерді кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенцияның ережелерін қолдануды жандандыру қажет.

Жыныстық белгісі бойынша кемсітушілік пен зорлық-зомбылықтың барлық нысанын болғызбау және жолын кесу саласындағы заңнамалық актілер БҰҰ, ТДМ және ЭЫДҰ-ның халықаралық талаптарына сәйкес жетілдірілетін болады.

БАҚ құралдары, әлеуметтік желілер, әлеуметтік жарнама арқылы зорлықтың барлық түрінен әйелдерді қорғау жөніндегі қолданыстағы мемлекеттік шаралар туралы халықтың жалпы хабардарлығы артады.

Гендерлік кемсітушілік пен зорлық-зомбылық көріністерінің жағдайлары бойынша мониторинг және есептілік тетіктері жетілдіріледі.

Прокуратура органдары мен ҰЕҰ пенитенциарлық мекемелерде нәпсілік қолсұғушылық және зорлау тұрғысынан ұдайы жүргізілетін тексерулерге тартылады. Бас бостандығынан айыру орындарындағы әйелдердің пенитенциарлық мекемелер персоналының тарапынан мәжбүрлеу мен зорлық-зомбылыққа ұшырамауы тұрғысынан тұрақты негізде мониторинг жүргізілетін болады.

Әлеуметтік және пенитенциарлық мекемелер жүйесінде қыздар мен әйелдердің кемсітушілік пен зорлық-зомбылықсыз еркін өмір сүру құқықтарын қорғау рәсімдері туралы нұсқаулықтар әзірленіп, жалпы оқыту енгізіледі.

Әйелдерге барабар қорғауды, олардың қолсұғылмаушылығы және арын құрметтеуді қамтамасыз ету үшін зорлау, сексуалдық күш көрсету және басқа да зорлық түрлері, сондай-ақ халықтың осал тобына жататын әйелдерге мемлекет кепілдік берген әлеуметтік, құқықтық және басқа көмек көрсету мәселелері бойынша құқық қолдану практикасы зерделеніп, бірыңғай тәсілдер әзірленетін болады.

Денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау және құқық қорғау органдарының секторлары арасындағы үйлестірілген іс-қимыл арқылы гендерлік зорлық-зомбылыққа ведомствоаралық ден қою жүйесі әзірленіп, енгізіледі.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық бойынша статистикалық ақпаратты жинау

және талдау жүйесі жетілдіріледі.

Кәсіпкерлік қызметке қажетті ресурстардың барлық түрлеріне ерлер мен әйелдердің тең қолжетімділігін қамтамасыз ету

Кәсіпкерлікті дамыту мақсатында ерлер мен әйелдер үшін тең мүмкіндік қамтамасыз етіледі.

Әйелдердің инновациялық, инфрақұрылымдық және жоғары технологиялық мемлекеттік жобалар мен бағдарламалардағы үлесі кеңейеді. Әйелдер бизнесі заманауи және инновациялық қызметтер: коммуникациялық және цифрлық қызметтер, ойын-сауық, туризм және т.б. секторында дамиды.

Жұмыспен қамту және базалық әлеуметтік қызметтерге қолжетімділік саласында ауылдық аумақтар мен моноқалалардың гендерлік мұқтаждықтары мен қажеттіліктерін бағалау картасы әзірленеді, ауылдық аумақтар мен моноқалалардың гендерлік мұқтаждықтары мен қажеттіліктері шағын бизнесті қолдаудың басым бағыттарының тізбесімен интеграцияланады.

Кәсіпкерлікті қаржылық қолдау, консультациялық және маркетингтік қызметтерді дамыту арқылы кәсіпкерлік негіздерін оқыту орталықтарының ауқымды желісінің жұмыс істеуі қамтамасыз етіледі, шағын және орта бизнесті дамыту шаралары жетілдіріледі.

Әйелдер кәсіпкерлігіндегі кедергілерді, әкімшілік ауыртпалық пен шамадан тыс нормативтік шектеулерді қысқарту саясаты жетілдірілетін болады.

Әйелдердің ұсақ ауыл шаруашылығы өндірісін ілгерілету мақсатында қосылған құнның логистикалық тізбегі құрылады.

Өзін-өзі жұмыспен қамтып отырған ауыл әйелдерін тегін, тәлімгерлік іскерлік оңалту мен бейімдеуді қамтамасыз ету мақсатында оқу-тәлімгерлік курстары ұйымдастырылады.

Әйелдер арасында кәсіпкерлікті және нәтижелі өзін-өзі жұмыспен қамтуды одан әрі дамыту, әйелдерді кәсіптік қайта даярлау, бизнесті әкімшілендіруге және басқаруға үйрету мақсатында қолдау жүйесін (консультациялар, оқуға және жұмысқа орналасуда көмек көрсету) қолдана отырып, әйелдердің еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігі қамтамасыз етіледі.

Жыныстық құрамына, тұрғылықты жеріне, жасына, мүгедектігі мен мүліктік жағдайына қарай әлеуметтік қызметтердің қолжетімділігі мен ШОБ субъектілерін мемлекеттік қолдауға тұрақты негізде талдау жүргізілетін болады.

Әйелдер мен ерлердің жұмыспен тең қамтылуы үшін жағдайлар жасау

Халықтың экономикалық белсенділігінің болжамы жекелеген өңірлердің және өндіріс секторларының гендерлік ерекшелігі, сондай-ақ кедейлік мониторингі деректері ескеріле отырып жасалады.

Ұлттық шоттар жүйесіне күту бойынша үй жұмысы, формальды емес сектордағы жұмыспен қамту, үйдегі еңбек, жалдамалы үй жұмыстары бойынша есепке алынбайтын

еңбекті өлшейтін гендерлік-сезімтал көрсеткіштер кіретін болады.

Әйелдердің формальды емес сектордан тыс экономикалық мүмкіндіктерін кеңейтуге қолдау көрсетіледі: экономиканың дәстүрлі емес секторларындағы жұмыспен қамтуға және кәсіпкерлікке жәрдемдесу, әйелдердің ақы төленбейтін жұмыстарының маңыздылығын мойындау, оның көлемін азайту және міндеттерді қ а й т а б ө л у .

Гендерлік аспектіні ескере отырып, еңбек режимі және оны қорғау жөніндегі заңнама жетілдіріледі, еңбек жағдайлары жақсартылады, жұмыспен қамтудың икемді нысандарын енгізу және кеңейту мүмкіндіктері қаралады.

Әйелдер еңбегін қолдануға тыйым салынатын жұмыстардың тізімі қайта қаралады және жұмыс түрлерінің автоматтандырылуына, технологияландырылуына және ақпараттандырылуына байланысты әйелдер денсаулығына қауіп төндірмейтін жұмыс түрлеріне әйелдердің қолжетімділігі қамтамасыз етіледі.

Өзін-өзі жұмыспен қамтыған ауыл әйелдерін тегін, іскерлік-тәлімгерлік оңалту және бейімдеу үшін оқу-тағылымдамалық клубтар құрылады.

Инновациялық, инфрақұрылымдық және жоғары технологиялық мемлекеттік жобалар мен бағдарламаларда әйелдердің еңбек етуге құқығын талап ету мәселелеріне к ә с і п о д а қ ұ й ы м д а р ы т а р т ы л а д ы .

Гендерлік сауаттандыруды ілгерілету

Балалық шақтан бастап барлық жас санатындағы адамдарды қамтитын халыққа гендерлік білім берудің және сауаттандырудың дамыған жүйесі жұмыс істейді және ол гендерлік стереотиптерді жоюға ықпал етеді.

Идивидтің қабілеті мен қызығушылықтарын анықтаудың жаңа технологияларын қолдану арқылы жастарды кәсіптік бағдарлау жүйесі жаңғыртылады.

Техникалық білім алатын қыздар мен әйелдердің үлесі артады.

Отбасы және гендерлік саясат бойынша оқулықтар мен оқу құралдарын шығару м ә с е л е с і қ а р а л а д ы .

Білім берудегі заманауи тәсілдерді талқылау бойынша ғылыми, кәсіби және қоғамдық қоғамдастықтардың барлық дискурстарына гендерлік мазмұн енгізіледі.

Педагогтердің біліктілігін арттыру жүйесіне гендерлік теңдік бойынша дәрістер е н г і з і л е д і .

Мектептердегі әдіскерлік бірлестіктерімен және біліктілікті арттыру құрылымдарының аумақтық филиалдарымен бірлесіп жұмыс істейтін жаттықтырушылар топтарын каскадты оқыту қамтамасыз етіледі.

Гендерлік теңдікке, деректерді жинау мен талдауды қоса алғанда, гендерлік аспектілерді жан-жақты есепке алуға, оның ішінде мемлекеттік шешімдерді қабылдар алдында гендерлік әсерді бағалауға бағдарланған оқыту, біліктілікті арттыру бағдарламалары к е ñ е й т і л е д і .

Бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуге әйелдердің қатысуын кеңейту

Бейбітшілік пен қауіпсіздікті қолдау мәселелері бойынша шешім қабылдауда әйелдердің қатысуы қамтамасыз етіледі.

Әйелдерге ізгі ниет миссиясын жүзеге асыруды тапсырып, оларды арнайы өкілдер мен елшілер лауазымдарына тағайындау мәселесі қаралады.

Заңнамаға сәйкес, бітімгерлік даярлықтан өткендер қатарынан ерікті негізде БҰҰ бейбітшілікті сақтау жөніндегі операцияларының құрамына жіберілетін әскери бітімгершілік контингенттердің (Қазақстан Республикасының ұлттық контингенті) әскери қызметшілері арасында әйелдердің үлесін ұлғайту қамтамасыз етіледі.

Қақтығыстардың алдын алуда және шешуде медиация құралдарын кеңінен пайдалану қамтамасыз етіледі.

Қауіпсіздік мәселелерімен айналысатын өңірлік құрылымдар жанынан белсенді әйелдер мен құқық қорғаушылардан тұратын кеңесші органдар құру мүмкіндігі қаралады.

Қақтығыстар жағдайында және қақтығыстардан кейінгі жағдайларда елімізде де, шетелде де гендерлік зорлық-зомбылықты болдырмау мақсатында, полицейлер, әскерилер, қызметшілер, оның ішінде бітімгерлер үшін гендерлік оқыту жүргізіледі және мінез-құлық хаттамалары қабылданатын болады.

5. Тұжырымдаманы іске асыруға негіз болатын нормативтік құқықтық актілердің тізбесі

Тұжырымдаманы іске асыру мынадай нормативтік құқықтық актілер арқылы қамтамасыз етіледі деп болжануда.

Халықаралық құқықтық құжаттар:

1. 1998 жылғы 29 маусымдағы № 248 Қазақстан Республикасының Заңымен ратификацияланған Әйелдерді кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенция.

2. 2000 жылғы 6 қыркүйекте Нью-Йоркте жасалған, Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 4 шілдедегі № 220 Заңымен ратификацияланған Әйелдерді кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенцияға факультативтік хаттама.

3. 2005 жылғы 28 қарашадағы № 91-III Қазақстан Республикасының Заңымен ратификацияланған Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакті.

4. 2005 жылғы 21 қарашадағы № 87-III Қазақстан Республикасының Заңымен ратификацияланған Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пакті.

5. 1999 жылғы 30 желтоқсандағы № 18-II Қазақстан Республикасының Заңымен ратификацияланған Әйелдердің саяси құқықтары туралы конвенция.

6. 2000 жылғы 14 желтоқсандағы № 115-II Қазақстан Республикасының Заңымен ратификацияланған Құндылығы бірдей еңбек үшін еркектер мен әйелдерге бірдей сыйақы беру туралы Халықаралық еңбек ұйымының № 100 конвенциясы.

7. Пекин декларациясы және Іс-қимыл платформасы, 1995ж.

8. Дамуды қаржыландыру бойынша үшінші халықаралық конференцияның Аддис-Абеба іс-қимыл бағдарламасы, БҰҰ Бас Ассамблеясының 2015 жылғы 27 шілдеде қабылданған қарары.

9. Қазақстан Республикасының Үкіметі мен БҰҰ арасындағы 2016 – 2020 жылдарға арналған дамыту мақсатындағы негіздемелік әріптестік бағдарламасы.

10. 2015 жылғы 28 қыркүйекте БҰҰ Бас Ассамблеясында 193 ел қабылдаған Біздің әлемді қайта құру: 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған тұрақты даму саласындағы күн тәртібі.

Қолданыстағы заңнамалық актілер:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы.

2. «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі.

3. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі.

4. Қазақстан Республикасының Бюджет кодексі.

5. «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі.

6. «Ерлер мен әйелдердің тең құқықтарының және тең мүмкіндіктерінің мемлекеттік кепілдіктері туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

7. «Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

8. Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне «Тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы тұру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

9. «Ең төмен әлеуметтік стандарттар және олардың кепілдіктері туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

10. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

11. «Мемлекеттік білім беру жинақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

12. «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

13. «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

14. «Дене шынықтыру және спорт туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

15. «Мәдениет туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

16. «Халықты жұмыспен қамту туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

17. «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

18. «Қазақстан Республикасында мүгедектігі бойынша, асыраушысынан айырылуы жағдайы бойынша және жасына байланысты берілетін мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақылар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

19. «Қазақстан Республикасындағы арнаулы мемлекеттік жәрдемақы туралы»
Қазақстан Республикасының Заңы.

20. «Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар туралы» Қазақстан
Республикасының Заңы.

21. «Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек туралы» Қазақстан Республикасының
Заңы.

22. «Міндетті әлеуметтік сақтандыру туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

23. «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

24. «Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» Қазақстан
Республикасының Заңы.

25. «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы
қолдау туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

26. «Кәсіптік одақтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

27. «Қоғамдық кеңестер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

Қолданыстағы стратегиялық және бағдарламалық құжаттар:

1. «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019
жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан
Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығы.

2. «Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2016 – 2019
жылдарға арналған «Денсаулық» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан
Республикасы Президентінің 2016 жылғы 15 қаңтардағы № 176 Жарлығы.

3. «Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл
жөніндегі 2013 – 2017 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама туралы» Қазақстан
Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 қыркүйектегі № 648 Жарлығы.

4. «Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019
жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан
Республикасы Президентінің 2014 жылғы 1 тамыздағы № 874 Жарлығы.

5. «Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011 – 2020
жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы» Қазақстан Республикасы
Президентінің 2011 жылғы 29 маусымдағы № 110 Жарлығы.

6. Мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарлары.